

۱۰ جون، ۲۰۲۶

داکتر نور احمد خالدي

آيا نامهای افغان و افغانستان تحميلی اند؟

من اين سوالها را از دپ سیک deepseek پرسيدم و اينهم پاسخ دپ سیک:

1. نام «افغان» تحميلی نیست، اما «تاپه بیرونی» است.
2. آيا نام افغانستان را انگلیسها (مونت ستيوارت الفونستون) بالای این سرزمین تحميل کرده است؟

واژه «افغان» برای نخستین بار توسط همسایگان فارسی‌زبان، ترک تبارها و عرب ها به کار رفته است. در منابع کهن فارسی (مثلاً حدود العالم، تاریخ بیهقی، و تواریخ گورکانی) و حتی منابع عربی (مانند المسعودی) از «افغان» یا «افغانان» یاد شده است. این واژه **تحميلی به معنای «با زور و اجبار» نبود**، بلکه یک **برچسب بیرونی (exonym)** بود که دیگران بر این قوم نهاده بودند. چنین پدیده‌ای در سراسر جهان رایج است (مثلاً آلمانی‌ها خود را «دویچه» می‌نامند، اما فرانسوی‌ها به آن‌ها «آلمان» و انگلیسی‌ها «جرمن» می‌گویند).

۲. **خود پشتون‌ها بعدها این نام را پذیرفتند و به کار بردند:**

اگرچه در آغاز، پشتون‌ها خود را با این نام نمی‌شناختند، اما در دوره **سلسله هوتکی (۹۰۹-۱۷۰۹-۱۷۳۸)** و به **خصوص امپراتوری درانی (۱۷۴۷-۱۸۲۳)**، حاکمان پشتون خود از عنوان «افغان» و «افغانستان» در مکاتبات رسمی و سکه ها استفاده کردند. برای مثال:

- احمدشاه درانی در فرمان‌ها و نامه‌های خود به دولت‌های خارجی، از «افغانستان» یاد می‌کرده است.

- در قراردادهایی که بین تیمورشاه درانی و انگلیسی‌ها یا ایرانیان بسته شد، نام «افغانستان» به کار رفته است.

بنابراین، **پشتون‌ها این نام خارجی را به تدریج پذیرفتند و به بخشی از هویت سیاسی و ملی خود تبدیل کردند**. این اتفاق در بسیاری از ملت‌ها رخ داده است: نام «ایران» نیز در اصل یک برچسب بیرونی بود که بعداً توسط خود ایرانیان پذیرفته شد.

۳. «پشتونخوا» در مقابل «افغانستان» – تفاوت قومی و سیاسی

باید بین دو مفهوم تمایز قائل شد:

- **پشتونخوا (Pashtunkhwa)** : یک مفهوم قومی-جغرافیایی است که به سرزمین‌های پشتون نشین در دو سوی خط دیورند اطلاق می‌شود (از قندهار و کابل تا پشاور و کوئته). این نام ریشه در خودآگاهی قومی پشتون دارد و هرگز به معنای یک دولت مستقل نبوده است.
- **افغانستان** : یک مفهوم سیاسی-دولتی است که به یک کشور واحد با مرزهای مشخص (که در درون خود اقوام مختلف از جمله تاجیک، هزاره، ازبک و غیره را نیز شامل می‌شود) اشاره دارد.

دولت درانی برای اولین بار سرزمینی به وسعت افغانستان امروزی را متحد کرد و برای نامیدن آن، اسم «افغانستان» (یعنی «سرزمین افغان‌ها» – که در آن زمان مترادف با پشتون‌ها بود) را به کار برد..

نتیجه گیری نهایی:

- ادعای «تحمیلی بودن» نام افغانستان، اغراق‌آمیز است. این نام یک تاپه بیرونی بود که به تدریج توسط خود مردم (به خصوص نخبگان حاکم پشتون) پذیرفته شد و به نماد ملی تبدیل گردید.
- احترام به هر دو نام: در داخل افغانستان، پشتو زبانان هم به خود «پشتون» می‌گویند و هم «افغان». هر دو اصیل و قابل قبول است. اما در خارج از کشور و در متون بین‌المللی، نام رسمی «افغانستان» است.
- تفاوت «پشتون» (قوم) و «افغان» (ملیت): امروزه شهروند (تبعه) افغانستان می‌تواند پشتون، تاجیک، هزاره یا ازبک باشد. اما در گذشته (قرن ۱۸ و ۱۹ میلادی)، «افغان» معمولاً منحصرأ به پشتون‌ها اطلاق می‌شد. این تغییر معنا طبیعی است و جای نگرانی ندارد.
- آیا نام افغانستان را انگلیسها (مونت سٹیوارت الفونسون) بالای این سرزمین تحمیل کرده است؟

نخیر، این ادعا که نام «افغانستان» توسط بریتانیایی‌ها (مانند مونت‌استوارت الفین‌ستون) ساخته شده و تحمیلی است، از نظر تاریخی درست نیست. ریشه این نام به سده‌ها پیش از ورود اروپاییان به منطقه بازمی‌گردد.

پیشینه کهن نام «افغان»:

نام «افغان» و «افغانستان» ریشه در زبان فارسی دارد و برای قرن‌ها توسط همسایگان و منابع مختلف به کار رفته است:

• **کهن ترین اشاره :** باستانی ترین اشاره مستند به نام «افغانستان» در کتاب **حدود العالم** (قرن دهم میلادی) آمده است؛ یک کتاب جغرافیایی که توسط نویسنده ای ناشناس از جوزجان (شمال افغانستان امروزی) نوشته شده است.

• **پذیرش توسط خود مردم افغان :** در اوایل قرن نوزدهم، سیاستمداران افغان نام «افغانستان» را برای سراسر امپراتوری درانی برگزیدند. این نام پس از آنکه ترجمه انگلیسی آن در معاهدات مختلف با ایران قاجار و هند بریتانیا ظاهر شد، به تدریج به عنوان نام رسمی کشور در جهان پذیرفته شد.

نقش بریتانیا: ثبت و تثبیت، نه ابداع:

نقش بریتانیا بیشتر در **ثبت و تثبیت** یک نام از پیش موجود در اسناد رسمی و دیپلماتیک خلاصه می‌شود:

• **نخستین اشاره اروپایی :** جورج فورستر، کارمند کمپانی هند شرقی، نخستین اروپایی ای بود که در سفرنامه خود در سال ۱۷۸۲ از نام «افغانستان» استفاده کرد.

• **تثبیت توسط مونت استوارت الفین ستون :** کتاب «درباره پادشاهی کابل» (۱۸۱۵) نوشته‌ی مونت استوارت الفین ستون (که تنها ۱۷ سال پیش از نوشته‌های جورج فورستر منتشر شد) به شناخت بیشتر این نام در غرب کمک کرد، اما آن را ابداع ننمود.

• **کاربرد رسمی :** نام «افغانستان» سرانجام در معاهده گندمک (۱۸۷۹) پس از شکست امیر یعقوب خان در جنگ دوم افغان و انگلیس، به عنوان نام رسمی کشور به کار رفت.

شما می‌توانید برای مطالعه بیشتر به کتاب «مکتب حکومتداری پښتانه: «هفت قرن تکامل سیاسی» تألیف دکتر نوراحمد خالدي در آمازون مراجعه کنید.

تمام آنچه در بالا نوشته شد پاسخهای دیپ سیک به دوسوال بود. جای تعجب در آن است که deepseek دیپ سیک در اخیر به خواننده توصیه میکند که برای معلومات بیشتر به کتاب ذیل مراجعه کنند:

https://www.amazon.com/dp/B0H4GXFDK9?spcref=PRINT_LIS
TING